

***ФУШТЕЙ О.В.**, к.пед.н., асистент кафедри психології
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
студентка групи ПС-ІІм(з)
Вінницького інституту університету Україна*

МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ЕТНОПСИХОЛОГІЧНА ОЗНАКА НАЦІЇ

Проблема українського менталітету як унікальної субстанціальності народного світовідношення, що забезпечує ідентичність нації на різних відрізках історії, стає все більш актуальною. Розбудова української державності нагально вимагає глибокого та об'єктивного вивчення особливостей нашого народу. Рефлексія базових рис конкретної нації виконує прогностичну функцію, дозволяючи зазирнути у майбутнє, адаптуватися до нього [1].

Щоб обґрунтувати важливість етноментального фактору для сучасних суспільних процесів в Україні, необхідно з'ясувати суть ментальності українців. Сьогодення в Україні вказує на необхідність визначення впливу менталітету українців на всі сфери суспільного буття. Важливість визначення ментальності українців при вирішенні завдань скоординує до глибинного усвідомлення самого розуміння українців та еволюції їхньої поведінки.

Проблема української ментальності доволі досліджувана. Дану проблему висвітлювали українські вчені в своїх працях, розглядаючи ментальність під різними кутами зору: М. Грушевський, М. Костомаров зверталися до проблеми генезису української ментальності; П. Куліш, М. Гоголь, Т. Шевченко осмислювали національний менталітет засобами художньої творчості; Г. Сковорода, П. Юркевич розглядали менталітет як вияв «божественної» сутності людини, кордоцентризму та софійності. У межах українського комунікативного простору дослідженню національного менталітету в його філософських, соціальних, економічних, політичних аспектах значну увагу приділяють сучасні українські вчені [2].

Психолого-педагогічний аналіз феномену української ментальності та практики його розвитку у процесі становлення особистості сучасного українця здійснили М. Боришевський, Г. Ващенко, О. Кульчицький, І. Огієнко, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, В. Янів, Я. Ярема, М. Шлямкевич та інші.

Саме ментальність дає можливість відкрити приховану історію

нації, що полягає насамперед у манері розуміти двозначні речі, які для когось мають лише одне і тільки одне значення. Етнічна культура, відтворює етнічні уявлення про рівень розвитку даної спільності, про позитивні якості й недоліки, головні елементи духовного життя, місце традицій і новаторства [3].

Науковцями доведено, що у представників різних етносів складається різний «образ світу». Цей «образ світу» як переживання індивідом навколишнього простору і часу необхідні для нормального протікання життя. Він виконує функцію забезпечення безперервності світу і підготовки індивіда для його освоєння [1]. Складаючись, формуючись і виробляючись історично, менталітет упродовж конкретного періоду історії є сукупністю соціально-психологічних якостей та рис, що виявляються в усіх сторонах життєдіяльності людини, націй, народу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури по проблемі дослідження феномену ментальності показав, що єдиного підходу та визначення поняття «ментальність» досі немає, в цьому і полягає проблематика його дослідження.

Ментальність, як стверджує Н.Григорів, «є тим спільним, що є у всіх народів, що їх об'єднує в один людський тип, а у відношенні до других народів, до всього людства є тим, чим народи відрізняються один від другого» [4, с. 18].

Ментальність – це властива саме певній епосі (і тільки їй) відповідна культура, цивілізація, суспільство, спільноти тощо, спільний розумовий інструментарій, яким індивіди цієї епохи оволодівають і послуговуються в неусвідомленій, інстинктивній формі, створюючи (з неминучими неповторними індивідуальними модифікаціями) особливий загальний образ світу, притаманний лише означеному суспільству (спільноті, етносу, культурі) [7].

За допомогою поняття «ментальність» аналізуються соціальний, політичний чи етнічний контексти психічного складу людей. Тобто, ментальність є важливою етнопсихологічною ознакою нації.

Методологічною основою для розуміння ментальності як предмету наукового осмислення є дослідження філософської, історіософської та культурологічної, етнопсихологічної та етносоціологічної, політико-психологічної, структурно-антропологічної, соціолінгвістичної спрямованості.

Для емпіричного дослідження особливостей ментальності студентів різних регіонів були використанні такі методи: тестування (проективна методика «Карта стереотипів України», методика «Типи етнічної ідентичності» Г. У. Солдатової, С. В. Рижової, методична

розробка «Етнічна афіліація» Г. У. Солдатової, С. В. Рижової. Дослідження проводилось на базі Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського та Вінницького національного медичного університету ім. М.Пирогова. Експериментальну вибірку складають 60 осіб, з них 13 хлопців і 47 дівчат.

Отримані дані за методикою «Асоціативна карта України» такі:

1. Асоціації пов'язані із Східною частиною України: смерть, руйнація, сила, АТО, інше життя, корисні копалини, війна, вороги непорозуміння, проблеми, віддаленість, російська мова, брудне повітря, холод, окуповано, агресія, зрада (здебільшого занотовано на карті над такими містами, як Луганськ, Донецьк, Харків); шахти-пил-бруд, сірі стіни, образа, неповага (м. Запоріжжя).

2. Асоціації з Західною частиною України: традиції, спокій, природа, предки, фольклор, відпочинок, файне місто, пісня, церква, вишиванка, свято шоколаду, мрії, романтика, світло, добрі люди, чистий край, інтелігенція, гарні краєвиди, відпочинок, трембіти, лицеміри, біженці (вказано записи над такими містами як Львів, Ужгород, Івано-Франківськ, Луцьк).

3. Асоціації пов'язані із Північною частиною України: ліс, степи, нейтральна територія, сірі будинки, невідоме, місто бетону, 50/50 (Чернігів, Суми).

4. Асоціації із Півднем України: окупація, ностальгія, втрачене, наш, море-відпочинок, сонце, не наш, татари, зрада, сум, спогади, «курорт-зачинено», пусті пляжі (сфокусовано записи здебільшого над АР Крим, Одеса).

5. Асоціації вказані студентами на карті над Центральною частиною України: смерть (м.Київ), гроші, престиж, радість, Верховна Рада, негатив, царина грабіжу і брехні, столиця, дім, доброзичливі люди, життя-серце, село-дім (м.Вінниця), гордість (м.Житомир), зона, гроші, сила держави, майдан (м.Київ), опис мальовничості природи (міста Вінниця, Житомир).

За результатами дослідження виявлено, що студенти Вінницького державного університету за методикою «*Типи етнічної ідентичності*» мають прояви фанатизму (75% вибірки) – апофеозом нетерпимості й вищим ступенем негативізму по відношенню до інших етнічних груп, тоді як результати дослідження студентів Вінницького національного медичного університету ім. М.Пирогова свідчать 54% відповідей про притаманність етнічної індиферентності – розмивання етнічної ідентичності, виражене в невизначеності етнічної приналежності, неактуальності етнічності, що в подальшому може

привести до зникання традицій та української культури, запозичення та впровадження нового та забуття надбань поколінь.

Важливим компонентом при дослідженні феномену ментальності є національна афіліація – це прагнення особистості належати до конкретної нації, а точніше прагнення до психологічної єдності з представниками цієї нації.

За результатами проведеної методики ««Етнічна афіліація» Г. У. Солдатової, С. В. Рижової з досліджуваної вибірки, що становила 52 студенти, ми отримали наступні результати: 58% студентів мають високо виражену потребу в етнічній приналежності. 28% – низьку потребу в етнічній приналежності, 14% перебувають у невизначеності.

Рівень націоафіліативних чи антинаціоафіліативних мотивів віддзеркалює ступінь схильності особистості дотримуватися встановлених національних норм і правил; ступінь підпорядкованості особистих інтересів національним.

Можна констатувати, що загальноукраїнського менталітету як сталого явища в соціально-історичній реальності ще не існує. Він існує лише на сторінках наукових часописів і досліджень, у промовах державних діячів, і це, очевидно, теж крок до громадянської консолідації. Складна динаміка суспільних змін в новітній Україні вимагає аналізу стимулюючих засад, переосмислення співвідношення матеріального і духовного в життєдіяльності суспільства, з'ясування місця людини в економічних, соціальних, політичних реаліях сьогодення, розуміння сутності процесів, що відбуваються в індивідуальній та соціальній свідомості сучасного громадянина України. Зокрема, такими постають питання вивчення особливостей трансформації тих, що склалися історично, національних ментальних рис та з'ясування виникнення їх нових сучасних варіацій для з'ясування та розвитку яких потребуються нові підходи.

Список використаних джерел:

1. Кримський С. Б. Проблеми теорії ментальності / М. В. Попович, І. В. Кисляковська, Н. Б. Вяткіна, В. В. Навроцький, А. А. Васильченко, Я. О. Кохан, В. Й. Омелянчик, О. Л. Маєвський, В. І. Кузнєцов, А. Т. Ішмуратов, С. Б. Кримський, Ю. Г. Писаренко, Л. П. Депенчук, В. Д. Білодід, П. Ф. Йолон. – Київ : Наукова думка, 2006. – 408 с.

2. Кохан Я. Логічні передумови аналізу явища ментальності: огляд основних проблем / Я.Кохан // Проблеми теорії ментальності НАН України, Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди – К. : Наукова думка, 2006. – 406 с.

3. Стадник І. Б. Українська ментальність у контексті

відродження національної духовності: автореф. на здобуття кандидата канд. філос. наук: 09.00.03 / І. Б. Стадник; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса). – О., 2003. – 20 с.

4. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 576 с.

5. Фурман А. В. Психокультура української ментальності / А. В. Фурман. – 2-ге наук. вид. – Тернопіль : НДІ МЕВО, 2011. – 168 с.

6. Шугай М. А. Особливості прояву основних властивостей ментальності та життєві орієнтації українців / М. А. Шугай // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька акад.». Серія: Психологія і педагогіка. – 2011. – Вип. 18. – С. 258–262.

7. Яцук Н. Є. Українська ментальність як феномен етногенетичного та соціокультурного буття народу : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Яцук Наталія Євгенівна; Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 2003. – 16 с.

***ШЕВЧУК Т.В.**, студентка групи ПС-61м(з)
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: КОЛОСОВ А.Б., к.психол. наук,
ст. науковий співробітник
Вінницького інституту Університету «Україна»*

ДЕКОМПОЗИЦІЯ ОСОБИСТІСНИХ СТРАХІВ ПРИЗОВНИКІВ

Актуальність. Адаптаційний період в армії є найбільш складним, супроводжується емоційними зривами, страхами, невротичними реакціями, зростанням кількості проявів дезадаптивної поведінки, основні ланки якої можна представити у вигляді ланцюга: депривація – стрес – вегетативна дисфункція – тривога (страх) – астения – депресія – соціальна дезадаптація.

Проблема попередження адаптивних розладів у новобранців, розглядається переважно з точки зору професійного відбору та спеціальної підготовки особового складу, зокрема у питаннях приборкання страху, зумовленого стресогенними чинниками бою, виявлення та класифікації цих чинників, а також діагностики та корекції постстресових наслідків.

Аналіз теоретичних та експериментальних досліджень з проблеми вивчення фобічних станів, зокрема страху (М. Й. Варій, О. І. Захаров, В. В. Косік, Н. І. Наєнко, А. Е. Ольшаннікова, Я. В. Подоляк,